

*О.М. Балакірева,
канд. соціол. наук*

*О.М. Balakireva,
Candidate of Sociol. Sci.*

Д.А. Дмитрук

D.A. Dmytruk

ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ У ДЗЕРКАЛІ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ: ЛИПЕНЬ 2007 р.

Abstract. The material is based on the results of a monitoring of the public opinion which was executed jointly by the Ukrainian Institute of Social Research and the center “Social monitoring” (July 2007).

Для підготовки матеріалу використано результати моніторингу громадської думки, що проводиться спільно Українським інститутом соціальних досліджень ім. Олександра Яременка та Центром “Соціальний моніторинг”.

Тип дослідження: *репрезентативне опитування населення методом індивідуального інтерв'ю (“віч-на-віч”) за місцем проживання респондента.*

Опитування проводилося з 10 по 18 липня 2007 року.

Географія проведення: *загальнонаціональне, в усіх областях України, АР Крим, містах Києві та Севастополі. Опитування проведено у 132 населених пунктах України: 67 містах та 65 селах. Всього опитано 2014 респондентів віком від 18 років і старше. Стандартні відхилення при достовірних 95% і співвідношенні змінних від 0,1 : 0,9 до 0,5 : 0,5 становлять 1,34–2,24 відсотка. Рівень досягнення респондентів – 71,3%.*

Основні висновки

- Переважна більшість опитаних (80%) вбачають що зараз мають місце порушення Конституції з боку певних державних інституцій.
- За порушника Конституції респонденти частіше вважають Президента (34%), ніж Верховну Раду (28,5%) чи Уряд (11%).
- Більше чверті опитаних (28,5%) вбачають загрозу для себе та своєї родини у тому, що порушується Конституція.
- 41% опитаних вказали, що порушення Конституції загрожує цілісності та суверенітету країни.
- 44% вважають можливими масові виступи на захист своїх прав, а 31% можуть особисто взяти в них участь.
- 44,5% респондентів не підтримують ідеї проведення дострокових виборів.
- У суспільстві продовжує переважати протистояння щодо вступу до НАТО (57%), а основним зовнішньополітичним пріоритетом вважається зближення з Росією. Загалом, виключно проросійський вектор підтримують 41–43% опитаних.

МОНІТОРИНГ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

- Третина населення (33,5%) вважає, що необхідно залишити без змін ситуацію із російською мовою, чверть (26,6%) – що російській мові необхідно надати статус другої державної; ще майже чверть (25%) пропонує зробити російську мову другою офіційною мовою в тих областях, де більшість населення цього бажає.
- Відповідно до результатів проведеного дослідження, найбільшою довірою населення зараз користуються такі політичні об'єднання: Партія регіонів (довіряють партії 43%), БЮТ (34%), блоки “Наша Україна” (31%) та “Народна самооборона” (29%), Комуністична партія України (26%). Цим політичним силам довіряє понад чверть населення.
- Найвищий рівень неприйняття можна побачити щодо Блоку Ю. Тимошенко (43%). На другому місці у негативному рейтингу Партія регіонів (32%), Блок “НУ” (32%) та КПУ (31%).
- За більш ніж два місяці до проголошеної дати дострокових виборів майже 80% опитаних збирається приходити на виборчі дільниці. Явку виборців можна прогнозувати на рівні 70–75%.
- Основними проблемами, що хвилюють населення, залишаються питання надання доброякісних медичних послуг, забезпечення робочими місцями та зростання цін.

> Оцінки політичної ситуації

o Ставлення населення до Конституції та її оцінки

Порушниками Конституції респонденти частіше зазначають Президента (34%) та Верховну Раду (28,5%). Проте різницю за цими варіантами відповіді не можна інтерпретувати як перевагу однієї позиції над іншою. Скоріше, така ситуація ще раз засвідчує розкол суспільства на два табори. Лише 7% вважають, що порушень Конституції не було.

Таблиця 1

Розподіл відповідей на запитання: “Як Ви вважаєте, чи мають на даний час місце порушення Конституції з боку певних державних інституцій?”, %
(Сума відповідей перевищує 100% тому, що респондент міг вказати більше одного варіанта відповіді)

Так, я вважаю, що Президент України незаконним розпуском Верховної Ради України та іншими своїми діями порушує Конституцію держави	34,1	79,9
Так, я вважаю, що Верховна Рада України порушила Конституцію держави	28,5	
Так, я вважаю, що Уряд порушує Конституцію держави	11,1	
Так, я вважаю, що опозиція порушує Конституцію держави	6,2	
Ні, я вважаю, що з боку будь-яких державних інституцій порушень Конституції останнім часом не було	7,2	
<i>Важко відповісти</i>	<i>19,1</i>	

Більше чверті опитаних вбачають загрозу для себе та своєї родини у тому, що порушується Конституція.

Таблиця 2

Розподіл відповідей на запитання: “Як Ви вважаєте, чи загрожують взагалі можливі або реальні порушення Конституції України з боку певних державних інституцій Вашій особистій безпеці та безпеці Вашої родини?”, %

Так, я відчуваю загрозу своїй особистій безпеці та безпеці моєї родини через порушення Конституції	28,5
Ні, я вважаю, що такі проблеми особисто моїй безпеці та безпеці моєї родини не загрожують	56,3
<i>Важко відповісти</i>	<i>15,2</i>

Оцінюючи загрози, які спричиняються порушеннями Конституції, опитані були більш свідомі і вже більша їх частка (41%) вказала, що відчуває загрозу цілісності та суверенітету країни. Відповідь на це запитання поділяє населення на два протилежних та практично рівновеликих табори (крім п'ятої частини тих, хто не визначився).

Таблиця 3

Розподіл відповідей на запитання: “Як Ви вважаєте, чи загрожують взагалі можливі або реальні порушення Конституції України з боку певних державних інституцій суверенітету та цілісності країни?”, %

Так, я відчуваю таку загрозу	40,8
Ні, я вважаю, що до таких наслідків порушення Конституції на даний час призвести не можуть	39,1
<i>Важко відповісти</i>	<i>20,0</i>

- о **Протестний потенціал населення: оцінки вірогідності масових виступів та активності населення**

Проведене опитування засвідчило доволі високий рівень протестного потенціалу: 44,3% опитаних вважають можливими масові акції, а 31,1% припускають свою участь в них. Звісно, більшість із тих, хто сказав, що візьме участь, насправді навряд чи вдасться до цього, але отриманий показник засвідчує високий рівень тривожності населення та його налаштованість щодо участі в політичному житті країни.

Таблиця 4

Розподіл відповідей на запитання: “Як Ви вважаєте, наскільки можливі масові виступи населення на захист своїх прав у Вашому місті/районі, регіоні?”, %

Так	18,0	44,3
Швидше, так	26,3	
Швидше, ні	25,1	46,5
Ні	21,4	
<i>Важко відповісти</i>	<i>9,2</i>	

Таблиця 5

Розподіл відповідей на запитання: “Якщо такі мітинги, демонстрації протесту відбудуться, Ви особисто будете в них брати участь чи ні?”, %

Так	18,0	44,3
Швидше, так	26,3	
Швидше, ні	25,1	46,5
Ні	21,4	
<i>Важко відповісти</i>	9,2	

- о Ставлення населення до ідеї розпуску діючої Верховної Ради та проведення дострокових парламентських виборів

На сьогоднішній день ставлення до указів Президента про розпуск Верховної Ради фактично повністю віддзеркалює електоральні симпатії. Прихильники опозиційних сил більшою мірою підтримують проведення дострокових виборів, а прихильники політичних сил парламентської коаліції більшою мірою негативно ставляться до цієї ідеї.

Таблиця 6

Розподіл відповідей на запитання: “Як Ви ставитесь до указів Президента України про розпуск нині діючої Верховної Ради України та проведення дострокових виборів?”, %

Підтримую	29,7	42,8
Скоріше, підтримую	13,1	
Скоріше, не підтримую	12,4	44,5
Не підтримую	32,1	
<i>Мене це не цікавить</i>	8,3	
<i>Важко відповісти</i>	4,4	

Відповідно, регіональні та інші соціально-демографічні особливості підтримки/непідтримки президентських указів виявляються повністю залежними від електоральних переваг, що детермінують ставлення до цього питання.

- > **Матеріальне становище та самопочуття населення**
 - о Суб’єктивна оцінка змін соціально-економічного становища країни та власного матеріального становища різних верств населення

Загальний песимізм щодо змін поширюється на більшу частину населення. Хоча 47,8% респондентів вважають, що суттєвих змін не відбулося, більш ніж третина опитаних зазначають погіршення ситуації.

Таблиця 7

**Розподіл відповідей на запитання:
“Як Ви особисто оцінюєте зміни соціально-економічної ситуації
в країні за останній час?”, %**

За останній час змінилося на краще	12	Відбулися позитивні зміни на – 69%
За останній час суттєвих змін не відбулося	57	
За останній час погіршилось	29	Відбулися негативні зміни на – 26%
<i>Важко відповісти</i>	2	

Доволі схожі на попередні і оцінки змін власного економічного становища.

Таблиця 8

**Розподіл відповідей на запитання:
“Як змінилося останнім часом економічне становище Вашої родини?”, %**

За останній час змінилося на краще	12	Відбулися позитивні зміни на – 69%
За останній час суттєвих змін не відбулося	57	
За останній час погіршилось	29	Відбулися негативні зміни на – 26%
<i>Важко відповісти</i>	2	

Частка респондентів, які вважають, що їхнє становище не змінилося, дещо вища за частку тих, хто так само оцінив і зміни в економіці країни в цілому.

> Зовнішньополітичні орієнтації населення

o Ставлення населення щодо вступу України до НАТО

Переважна більшість населення продовжує виступати проти вступу до НАТО та орієнтуватися здебільшого на участь у союзі з Росією та Білорусією. Доволі популярною зараз є і думка про те, що необхідно “вибудовувати рівні стосунки з ЄС та Росією”.

Таблиця 9

**Розподіл відповідей на запитання:
“Якби найближчої неділі проводився референдум
з питання вступу України до НАТО, як би Ви проголосували?”, %**

За вступ до НАТО	19,9
Проти вступу до НАТО	57,0
Не брав би участі в референдумі (не голосував би)	12,3
<i>Важко відповісти</i>	10,9

МОНІТОРИНГ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

- о Порівняльні оцінки привабливості Європейського Союзу та союзу з Росією і Білорусією

Таблиця 10

Розподіл відповідей на запитання: “На Ваш погляд, у якому союзі держав було б краще жити народу України: у Європейському Союзі чи в союзі з Росією та Білорусією?”, %

Підтримую	29,7	42,8
Скоріше, підтримую	13,1	
Скоріше, не підтримую	12,4	44,5
Не підтримую	32,1	
<i>Мене це не цікавить</i>	8,3	
<i>Важко відповісти</i>	4,4	

Таблиця 11

Розподіл відповідей на запитання: “Що, на Ваш погляд, є кращим: щоб у керівництві України були політики, які орієнтуються в першу чергу на зближення ...”, %

За останній час змінилося на краще	12	Відбулися позитивні зміни на – 69%
За останній час суттєвих змін не відбулося	57	
За останній час погіршилось	29	Відбулися негативні зміни на – 26%
<i>Важко відповісти</i>	2	

- о Мовне питання: оцінки статусу російської мови

Третина населення вважає, що необхідно залишити без змін ситуацію із російською мовою, такою, як вона є зараз, більше чверті вважає, що російській мові необхідно надати статус другої державної, ще майже чверть – зробити російську мову другою офіційною мовою в тих областях, більшість населення яких цього бажає. Лише 12% опитаних вважають, що необхідно вилучити російську мову з офіційного спілкування по всій Україні.

Таблиця 12

Розподіл відповідей на називання: “Як Ви вважаєте, якою повинна бути державна політика стосовно російської мови в Україні?”, %

Статус російської мови потрібно залишити таким, як він є зараз	33,5
Потрібно зробити російську мову другою державною мовою України	26,4
Потрібно зробити російську мову другою офіційною мовою в тих областях, більшість населення яких цього бажає	24,7
Потрібно вилучити російську мову з офіційного спілкування по всій Україні	11,7
Інше	0,3
<i>Важко відповісти</i>	3,4

> Дострокові вибори:

o Рівень довіри політичним партіям та об'єднанням

Відповідно до результатів проведеного дослідження найбільшою довірою населення зараз користуються такі політичні об'єднання: Партія регіонів (довіряють партії 43,3%), БЮТ (34,0%), блоки «Наша Україна» (30,6%) та «Народна самооборона» (29,4%), Комуністична партія України (25,9%). Цим політичним силам довіряє понад чверть населення. У решти політичних сил рівень довіри нижчий.

Наведені показники зазвичай інтерпретуються як максимальний вияв підтримки, на який може розраховувати політична сила. Для більш точного розуміння загального сприйняття населенням політичних сил доцільно звернути увагу на баланс тих, хто довіряє і не довіряє. З наявного балансу можна побачити, що у всіх без винятку політичних сил частка тих, хто не довіряє, перевищує показники довіри. Найменш «від'ємний» баланс, у порівнянні із іншими, у ПР (- 8,9%).

Таблиця 13

Розподіл відповідей на запитання: «Я буду називати партії, а Ви скажіть, якою мірою Ви довіряєте їм?», %*

	Повністю довіряю	Скоріше довіряю	Скоріше не довіряю	Зовсім не довіряю	ВВ**	Не знаю такої партії (блоку)
Партія регіонів	27,3	43,3	16,0	17,0	35,1	
БЮТ	15,8	18,2	20,8	41,8	52,2	3,4
Блок «Народна самооборона»	9,6	19,8	22,3	39,9	62,6	3,2
Блок «Наша Україна»	12,1	18,5	23,1	40,7	62,2	5,3
Комуністична партія України	9,0	16,9	26,1	42,2	63,8	4,6
Соціалістична партія України	5,6	17,3	26,6	43,2	68,3	4,9
	22,9			69,9		6,6

* Наведені дані по партіях та блоках, представлених фракціями у ВРУ.

** Важко відповісти.

o Антирейтинг політичних сил: за які партії та блоки не голосуватимуть

Проведене дослідження вказує на доволі високий рівень поляризації населення за електоральною ознакою. Фактично, частка тих, хто не буде голосувати за ту чи іншу партію, завжди перевищує показники прихильності до неї. Така ситуація свідчить про те, що більшість виборців керується у своєму виборі тим, що вони проти чогось(когось), і тому голосують за найяскравішого, на їхню думку, опонента.

Таблиця 14

Розподіл відповідей на запитання:
 “За які з партій Ви б не проголосували в жодному разі?”, %
 (Сума відповідей більше 100%, тому що респондент
 міг обрати кілька варіантів відповіді)

БЮТ	43,4
Партія регіонів	32,2
Блок „Наша Україна”	31,6
Комуністична партія України	30,8
Прогресивна соціалістична партія України	22,6
Блок "Народна самооборона"	22,9
Соціалістична партія України	24,0
Соціал-демократична партія України (об'єднана)	19,3
Народний Рух України	14,2
Партія „Віче”	11,9
Партія “Реформи і порядок”	11,6
Українська народна партія	10,7
Народна партія/Блок „МИ”	9,8
Партія промисловців та підприємців України	9,8
Інша партія	0,1

Найвищий рівень неприйняття зафіксований щодо Блоку Ю. Тимошенко, негативне ставлення до якого притаманне 43% опитаних. На другому місці у негативному рейтингу – Партія регіонів, частка супротивників якої майже дорівнює чисельності її прихильників.

о **Готовність брати участь у дострокових виборах**

За більш ніж два місяці до проголошеної дати дострокових виборів майже 80% опитуваних збирається приходити на виборчі дільниці та голосувати відповідно до зробленого вибору. Отже явку виборців можна прогнозувати на рівні 70–75%.

Таблиця 15

Розподіл відповідей на запитання: “Якщо восени цього року відбудуться дострокові вибори до Верховної Ради України, чи будете Ви брати в них участь?”, %

Підтримую	29,7	42,8
Скоріше, підтримую	13,1	
Скоріше, не підтримую	12,4	44,5
Не підтримую	32,1	
Мене це не цікавить	8,3	
Важко відповісти	4,4	

> Макропоказники довіри соціальним інституціям та рейтинг основних соціально-економічних проблем

o Рівень довіри соціальним інституціям та органам державної влади

Таблиця 16

Розподіл відповідей на запитання: “Скажіть, будь-ласка, якою мірою Ви довіряєте наведеним нижче організаціям, суспільним інституціям?”, %

		Повністю довіряю	Скоріше, довіряю, ніж ні	Скоріше, не довіряю	Зовсім не довіряю	ВВ	
Певним політичним партіям		10,1	42,8	32,7	29,4	19,2	8,6
Голові державної адміністрації Вашої області		4,9	35,3	30,4	31,1	15,0	18,6
обласній раді		3,7	32,4	28,7	31,1	15,0	21,5
Голові державної адміністрації Вашого району		5,0	35,6	30,6	28,9	15,1	20,5
Міському (селищному, сільському) голові		12,5	49,8	37,3	24,7	16,1	9,4
районній раді		5,4	37,3	31,9	28,7	14,6	19,5
Міській (селищній, сільській) раді		10,2	46,2	36,0	26,3	15,0	12,4
Релігійним організаціям		13,9	41,2	27,3	18,6	23,1	17,0
Збройним силам України		10,8	54,9	44,1	22,1	11,8	11,2
Службі безпеки України (СБУ)		8,5	43,6	35,1	26,3	14,8	15,3
Міліції		5,0	32,0	27,0	35,0	25,9	7,0
Судовим органам		3,5	25,7	22,2	37,0	27,0	10,2
Прокуратурі		4,1	26,9	22,8	34,9	26,0	12,2
Засобам масової інформації:	Газетам	7,7	52,6	44,9	29,2	12,7	5,5
	Радіомовленню	8,0	54,3	46,3	28,1	11,3	6,2
	Телебаченню	9,6	59,3	49,7	25,1	11,0	4,6
Верховній Раді України		4,4	26,6	22,2	31,4	34,3	7,7
Кабінету Міністрів України (Уряду)		6,2	31,3	25,1	30,8	30,7	7,2
Секретаріату Президента України		3,5	24,6	21,1	30,2	34,6	10,6
Блоку НАТО		4,7	18,6	13,9	20,1	47,5	13,8

МОНІТОРИНГ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Таблиця 17

Розподіл відповідей на запитання: “Як Ви оцінюєте діяльність?”, %

	Дуже погано	Скоріше, погано	Ні добре, ні погано	Скоріше, добре	Дуже добре	ВВ	Баланс
Ради національної безпеки і оборони	7,1	18,1	40,2	13,7	1,1	19,7	-10,4
	25,2			14,8			
Генеральної прокуратури України	13,3	26,6	34,3	8,2	0,8	16,7	-30,9
	39,9			9			
Конституційного Суду України	15,8	29,6	31,8	7,2	0,8	14,9	-37,4
	45,4			8			
Верховного Суду України	12,9	27,1	34,9	7,9	0,8	16,4	-31,3

- о Які соціально-економічні проблеми потребують скорішого вирішення

Таблиця 18

Розподіл відповідей на запитання:

“Які зі згаданих нижче соціально-економічних проблем повинна, на Вашу думку, першочергово вирішити влада?”, %

(Сума відповідей перевищує 100%,

тому що респондент міг обрати до 4 варіантів відповіді)

Забезпечити доброякісну безплатну медицину	46,4
Сприяти створенню робочих місць та забезпечити своєчасну виплату заробітної плати	40,6
Зупинити зростання цін, розцінок на комунальні платежі та тарифів на проїзд у транспорті	37,6
Забезпечити підвищення рівня мінімальної пенсії	33,6
Забезпечити доброякісну безплатну вищу та середню освіту	25,8
Забезпечити підвищення рівня заробітної плати в основних галузях народного господарства	38,1
Забезпечити розвиток сільського господарства	28,6
Забезпечити стабільні ціни на основні продукти харчування, паливо тощо	27,2
Забезпечити подолання бідності шляхом реалізації цільових програм серед різних соціально незахищених прошарків громадян	20,6
Забезпечити повернення заощаджень	19,0
Вирішити екологічні проблеми, забезпечити жорсткий контроль за якістю продовольчих товарів, питної води тощо	16,3
Зупинити інфляцію, знецінення заощаджень	15,1
Забезпечити підтримання дрібного та середнього підприємництва	12,4
Забезпечити проведення справедливої реприватизації	7,1
<i>Інше</i>	0,6